

УДК 378.015

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.43>**М. О. Давидова**доцент кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди**А. В. Ковтун**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди**Н. О. Шевченко**доцент кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем у професійній та дошкільній освіті – формуванню естетичної культури майбутніх вихователів. Визначено проблеми формуванню естетичної культури майбутніх вихователів у контексті проєкту Концепції розвитку дошкільної освіти в Україні. Охарактеризовано суть поняття «естетична культура» та визначено показники (ставлення до формування власної естетичної культури, естетичні знання (естетичний кругозір), залученість в естетичну діяльність) та рівні сформованості естетичної культури майбутніх вихователів (високий, середній, низький). У педагогічному дослідженні взяли участь 128 респондентів першого та другого курсів факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (за згодою). У контрольній групі було 66 осіб (КГ), в експериментальній – 62 особи (ЕГ). Отримання переважно низького і середнього рівнів сформованості естетичної культури майбутніх вихователів на констатувальному етапі педагогічного експерименту підтвердило актуальність щодо теоретичного обґрунтування та розроблення технології. Технологія формування естетичної культури майбутніх вихователів була реалізована на таких етапах, як: діагностувальний (педагогічна діагностика на основі спостереження, бесід, анкет, опитувальників тощо); формувальний (залучення студентів у роботу клубів, студій, секцій, художньо-творчих гуртків і запровадження в освітній процес майбутніх вихователів розробленого спецкурсу «Формування естетичної культури особистості»); оцінно-результативний (аналіз отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики). Доведено дієвість розробленого спецкурсу «Формування естетичної культури особистості», основною метою якого було: формування в майбутніх вихователів уявлень про суть, зміст та специфіку процесу формування естетичної культури особистості; опанування технології і прийомів формування естетичної культури особистості в умовах освітнього середовища. На контрольному етапі педагогічного експерименту за допомогою методів математичної статистики були отримані результати дослідження, на основі яких доведено ефективність запровадженої технології формування естетичної культури майбутніх вихователів.

Ключові слова: естетична культура, майбутні вихователі, університет, освітній процес, технологія, етапи реалізації.

Постановка проблеми. Проєкт Концепції розвитку дошкільної освіти в Україні ґрунтується на таких основних принципах: визнавати унікальність та обдарованість кожної дитини; цінувати дитинство, визнавати права дитини на навчання через гру, дослідницьку та проєктну діяльність; створювати умови для різнобічного розвитку кожної дитини; визнавати цінності співпраці з родиною; забезпечувати перехід дитини з домашнього середовища в дошкільну освіту; надавати послуги раннього втручання (за потреби); забезпечувати наступність дошкільної і початкової освіти; організувати неперервний професійний розвиток педагогічних працівників тощо [6]. Вищезазначене

надає підстави стверджувати, що сучасну дитину дошкільного віку має виховувати та навчати вихователь із високим рівнем сформованості естетичної культури.

Отримані нами в попередньому дослідженні експериментальні дані невітніші. Статистична обробка отриманих результатів упродовж констатувального етапу педагогічного експерименту дослідження засвідчила, що загальний стан сформованості естетичної культури майбутніх вихователів перебуває переважно на низькому і середньому рівнях (відповідно у 48,7 і 39,6% студентів факультету дошкільної освіти), лише в незначній частині майбутніх вихователів (11,7%) – на

високому рівні. Отримання переважно низького і середнього рівнів сформованості естетичної культури майбутніх вихователів на констатувальному етапі педагогічного експерименту підтвердило актуальність теоретичного обґрунтування та розроблення технології.

Тому доцільними вважаємо теоретичне обґрунтування, розроблення та реалізацію технології формування естетичної культури майбутніх вихователів на таких етапах, як: діагностувальний (педагогічна діагностика на основі спостереження, бесід, анкет, опитувальників тощо); формувальний (залучення студентів у роботу клубів, студій, секцій, художньо-творчих гуртків); оцінно-результативний (аналіз отриманих результатів і комплексу методів, зокрема і математичної статистики).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

С. Вітвицька досліджувала естетичне виховання майбутнього вчителя як складник його естетичної культури [1]; учені В. Волкова й О. Куліда визначили шляхи підвищення естетичної культури майбутніх вихователів [2]; С. Клименченко виокремив психолого-педагогічні аспекти естетичного виховання педагога [4]; С. Мельничук розкрив історико-педагогічний аспект формування естетичної культури майбутніх вчителів [5]; Р. Савченко довів важливість упровадження компетентнісного підходу у процесі формування естетичної культури майбутніх педагогів дошкільної освіти [8]; І. Сідорова визначила передумови формування естетичної культури студентів педагогічних університетів у позааудиторній художній діяльності [9]; Л. Суходольською-Кулешовою розроблено систему формування естетичної культури майбутніх педагогів [11].

Низький рівень сформованості естетичної культури студентів факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди надав підстави спроектувати подальшу наукову діяльність авторського колективу на розроблення та поетапну реалізацію технології формування естетичної культури майбутніх вихователів.

Мета статті – теоретично обґрунтувати, розробити та реалізувати технологію формування естетичної культури майбутніх вихователів.

Виклад основного матеріалу. Сутність поняття «естетична культура майбутніх вихователів» у дослідженні визначається як інтегративна здатність особистості виражати естетичну потребу і здатність сприймати, переживати та розпізнавати прекрасне в мистецтві та навколишньому середовищі, керуватися культурно-естетичними цінностями в майбутній професійній діяльності [3; 10].

Основними складниками естетичної культури майбутніх вихователів є: естетична свідомість, естетичні смаки та погляди, естетичне сприйняття, ідеали судження, естетичне почуття та

переживання, певний досвід естетичної діяльності, які у своїй сукупності забезпечують розвиток та саморозвиток естетичних здібностей, потреб і мотивів у сприйнятті естетичних цінностей [3; 7].

Теоретичне обґрунтування та розроблення технології формування естетичної культури майбутніх вихователів відбувалися на основі аналітичної роботи, зокрема розв'язання таких завдань:

- концептуальні умови, які забезпечують теоретичне вирішення поставлених питань;
- зміст і структура компетентностей, що корелюють із мовленнєвою компетентністю, майбутніх філологів;
- структурно-функціональні компоненти формування естетичної культури майбутніх вихователів;
- зміст і структура формування естетичної культури майбутніх вихователів;
- теоретичні основи формування естетичної культури майбутніх вихователів.

Методологічний рівень розв'язання проблеми формування естетичної культури майбутніх вихователів передбачав її аналіз у контексті загальноприйнятих наукових підходів: діяльнісного, системного (синергетичного), комплексного, культурологічного, особистісно орієнтованого, акмеологічного та компетентнісного.

Визначено закономірності формування естетичної культури майбутніх вихователів шляхом уточнення змісту навчальної, наукової та педагогічної діяльності студентів, а також виокремлено особливості професійної діяльності вихователя, що забезпечують формування його естетичної культури.

Розроблено схему реалізації сформованості естетичної культури майбутніх вихователів, що вкладається в характеристику технології досліджуваного питання.

На основі проведеного аналізу наукової літератури [3] доведено, що технологія формування естетичної культури майбутніх вихователів має бути реалізована на таких етапах, як:

- діагностувальний (педагогічна діагностика на основі спостереження, бесід, анкет, опитувальників тощо);
- формувальний (залучення студентів у роботу клубів, студій, секцій, художньо-творчих гуртків, упровадження в освітній процес майбутніх вихователів розробленого спецкурсу «Формування естетичної культури особистості»);
- оцінно-результативний (аналіз отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики).

На першому, *діагностувальному*, етапі реалізації технології формування естетичної культури майбутніх вихователів було виокремлено показники (ставлення до формування власної естетичної культури, естетичні знання (естетичний круго-

зір), залученість в естетичну діяльність) та рівні сформованості естетичної культури майбутніх вихователів (високий, середній, низький) [3].

На другому, *формувальному*, етапі реалізації технології формування естетичної культури майбутніх вихователів упроваджено в освітній процес майбутніх вихователів розроблений спецкурс «Формування естетичної культури особистості».

Проаналізуємо більш детально, що було зроблено на даному етапі, який передбачає реалізацію спецкурсу.

Спецкурс «Формування естетичної культури особистості» – складова частина підготовки студентів факультету дошкільної освіти до професійної діяльності. Мета спецкурсу – формування в майбутніх вихователів теоретичних і практичних знань, умінь і навичок естетичного виховання та формування естетичної культури особистості.

У процесі вивчення спецкурсу передбачалося вирішення таких завдань: формування в майбутніх вихователів уявлень про суть, зміст та специфіку процесу розвитку естетичної культури особистості; ознайомлення з досвідом роботи закладів освіти і культури з естетичного виховання особистості; вивчення найбільш затребуваних школою освітніх технологій із метою формування естетичної культури особистості; опанування методів діагностики для визначення рівня художньо-естетичного розвитку особистості; опанування технології і прийомів формування естетичної культури особистості в умовах освітнього середовища.

Спецкурс «Формування естетичної культури особистості» призначений для здобувачів освіти педагогічних університетів та педагогічних коледжів, слухачів курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Приблизне розподілення різних видів занять на спецкурс передбачає: 12 годин лекційних та 8 годин семінарських занять. Усього – 20 годин. Форма контролю – залік, що включає в себе: знання теоретико-методичних питань з усіх тем, наявність методичної скарбнички з діагностичними та практичними матеріалами для проведення цілеспрямованої роботи щодо формування естетичної культури особистості.

Зміст програми курсу дає короткий опис лекційних занять. Представлений у роботі матеріал ґрунтується на нових концептуальних підходах у процесі здійснення естетичного виховання і розвитку особистості, передовий педагогічний досвід. У програмі відображений закордонний досвід формування естетичної культури особистості, а також представлена система роботи з даної проблеми в Україні.

Програма курсу містить короткий список навчальної та наукової літератури, де викладені основні ідеї і поняття, що розкриваються на лекціях і семінарських заняттях.

Основні теми спецкурсу:

1. Теоретичні аспекти проблеми формування естетичної культури особистості.

2. Типологія естетичної культури.

3. Динаміка формування естетичної культури особистості.

4. Структура естетичної культури особистості.

5. Педагогічна діагностика рівня художньо-естетичного розвитку особистості.

6. Формування естетичної культури особистості в сучасному освітньому середовищі.

7. Закордонний досвід естетичного виховання особистості.

8. Комплекс дій щодо формування естетичної культури особистості в Україні.

9. Мистецтво як засіб розвитку естетичної культури особистості.

10. Модель і методика формування естетичної культури вихователів.

На третьому, *оцінно-результативному*, етапі реалізації технології формування естетичної культури майбутніх вихователів відповідно до визначених показників (ставлення до формування власної естетичної культури, естетичні знання (естетичний кругозір), залученість в естетичну діяльність) та рівнів сформованості естетичної культури майбутніх вихователів (високий, середній, низький) було проведено порівняння результатів на початок та на кінець проведення педагогічного експерименту.

Варто зазначити, що для визначення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх вихователів нами було проведено педагогічне дослідження, участь в якому взяли 128 респондентів першого та другого курсів факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. У контрольній групі (далі – КГ), було 66 осіб в експериментальній (далі – ЕГ) – 62 особи.

Результати дослідження на початок та на кінець проведення педагогічного експерименту відображені в таблиці 1.

У таблиці 2 показано узагальнені результати експериментальної роботи.

На основі кількісного аналізу отриманих експериментальних даних проведено обчислення за допомогою непараметричних методів математичної статистики з використанням критерію χ^2 для порівняння розподілу респондентів у вибірках ЕГ і КГ за рівнями сформованості естетичної культури майбутніх вихователів.

Було висунуто нульову гіпотезу про те, що реалізація теоретично обґрунтованої та розробленої технології формування естетичної культури на визначених етапах сприятиме її сформованості.

Порівняно кількісні дані двох вибірок майбутніх вихователів експериментальної і контрольної груп у процесі розрахунку вірогідності отриманих

Таблиця 1

**Результати дослідження щодо сформованості естетичної культури майбутніх вихователів
(констатувальний та контрольний етапи педагогічного експерименту)**

Критерій	Рівні	ЕГ (62 особи)		КГ (66 осіб)	
		На початок експерименту	На кінець експерименту	Початковий зріз	Контрольний зріз
ставлення до формування власної естетичної культури	В	7,4	21,4	7,8	12,4
	С	39,5	62,8	39,4	42,7
	Н	53,1	15,8	52,8	44,9
естетичні знання	В	11,9	22,7	11,8	16,9
	С	37,9	72,9	37,8	44,2
	Н	50,2	4,4	50,4	38,9
залученість в естетичну діяльність	В	15,0	22,6	15,4	19,6
	С	41,7	75,4	41,5	52,9
	Н	43,3	2,0	43,1	27,5

Примітка: В – високий, С – середній, Н – низький рівні сформованості естетичної культури майбутніх вихователів.

Таблиця 2

Узагальнені результати експериментальної роботи (приріст у %)

Критерій	Рівні	ЕГ (62 особи)	КГ (66 осіб)
ставлення до формування власної естетичної культури	В	7,4	21,4
	С	39,5	62,8
	Н	53,1	15,8
естетичні знання	В	11,9	22,7
	С	37,9	72,9
	Н	50,2	4,4
залученість в естетичну діяльність	В	15,0	22,6
	С	41,7	75,4
	Н	43,3	2,0

результатів на кінець проведення педагогічного експерименту.

Варто зауважити, що значення статистики T критерію χ^2 обчислювалося за формулою:

$$t = \frac{|x_1 - x_2|}{\sqrt{|m_1 - m_2|}}$$

Для рівня значущості $\alpha = 0,05$ та ступеня свободи, що дорівнює 2, $T_{крит} = 5,991$.

Обчислена за даними таблиці 1 значення статистики за всіма показниками (ставлення до формування власної естетичної культури, естетичні знання (естетичний кругозір), залученість в естетичну діяльність) середня арифметична величина $X_{КГ}$ суттєво відрізняється від $X_{ЕГ}$ (t -розр. (2,69) > t -табл. (1,96); $P > 0,05$). Це вказує на значні зміни, що відбулися під час проведення формувального етапу педагогічного експерименту. Найвищі результати одержано за такими показниками, як ставлення до формування власної естетичної культури (t -розр. = 6,02) і естетичні знання (t -розр. = 5,14). Проте за всіма трьома показниками спостерігається приріст у контрольній групі, зокрема і за показником залученості і естетичну діяльність (t -розр. = 4,88). За довірчої ймовірності, що $\alpha = 0,95$, $T = 11,56 > T_{к} = 4,97$ для ЕГ.

Отже, беручи за основу обчислення за допомогою методів математичної статистики в рівнях

сформованості естетичної культури майбутніх вихователів, зазначимо, що отримані результати є статистично значущими, тобто вірогідними.

Вищезазначене надає підстави говорити про правильність сформульованої гіпотези дослідження. А для КГ, $T = 4,18 < T_{к} = 4,32$, отриманий результат дає підстави стверджувати, що майже жодних змін упродовж проведення педагогічного експерименту в контрольній (КГ) групі не відбулося.

Отже, проведеним педагогічним експериментом підтверджено положення висунутої гіпотези, доведено ефективність розробленої технології формування естетичної культури майбутніх вихователів, її реалізація на таких етапах, як: діагностувальний, формувальний, оцінно-результативний.

Висновки і пропозиції. У процесі проведення педагогічного експерименту було реалізовано технологію формування естетичної культури майбутніх вихователів на таких етапах, як: діагностувальний (педагогічна діагностика на основі спостереження, бесід, анкет, опитувальників тощо); формувальний (залучення студентів у роботу клубів, студій, секцій, художньо-творчих гуртків, упродовження в освітній процес майбутніх вихователів розробленого спецкурсу «Формування естетичної культури особистості»); оцінно-результативний (аналіз отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики).

На констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту для визначення рівнів сформованості естетичної культури майбутніх вихователів було проведено педагогічне дослідження, участь в якому взяли 128 респондентів першого та другого курсів факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. До контрольної групи увійшли 66 осіб, в експериментальній було 62 особи.

За допомогою методів математичної статистики отримані результати дослідження, на основі

яких доведено ефективність розробленої технології формування естетичної культури майбутніх вихователів, її реалізація на таких етапах: діагностувальному, формувальному, оцінно-результативному.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у визначенні форм, методів та засобів, які сприяють підготовці вихователів до професійної діяльності в умовах Концепції розвитку дошкільної освіти.

Список використаної літератури:

1. Вітвицька С. Естетичне виховання майбутнього вчителя в контексті ідей В.О. Сухомлинського. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 142–150.
2. Волкова В., Куліда О. Шляхи підвищення естетичної культури майбутніх вихователів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. 2015. Вип. 2. С. 93–97.
3. Давидова М., Ковтун А., Шевченко Н. Технологія формування естетичної культури майбутніх вихователів. *Інноваційна педагогіка*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 28. С. 120–132.
4. Клименченко С. Психолого-педагогічні аспекти естетичного виховання майбутнього педагога. *Журнал практичного психолога*. 2005. № 11. С. 119–126.
5. Мельничук С. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх вчителів (історико-педагогічний аспект). Кіровоград, 2006. 248 с.
6. Проект «Концепція розвитку дошкільної освіти в Україні». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-koncepciyi-rozvitku-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 10.10.2020).
7. Рожнова В. Сутність та структура естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. 40. С. 71–78.
8. Савченко Р. Компетентнісний підхід у музичній підготовці майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Луганськ, 2011. Вип. № 7 (218). Ч. II. С. 144–148.
9. Сідорова І. Формування естетичної культури студентів педагогічних університетів у позааудиторній художній діяльності : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2013. 200 с.
10. Сотська Г. Сутність поняття «естетична культура вчителя»: теоретичний аспект. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 7. С. 28–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2013_7_9.
11. Суходольська-Кулешова Л. Формирование эстетической культуры будущего учителя. *Педагогика*. 2003. № 7. С. 83–87.

Davydova M., Kovtun A., Shevchenko N. Implementation of technology of formation of the aesthetic culture of the future educators

The article is devoted to one of the current problems in vocational and preschool education – the formation of aesthetic culture of future educators. Problems of formation of aesthetic culture of future educators in the context of the project of the Concept of development of preschool education in Ukraine are defined. The essence of the concept of “aesthetic culture” is characterized and indicators (attitude to the formation of one’s own aesthetic culture, aesthetic knowledge (aesthetic outlook), involvement in aesthetic activities) and levels of formation of aesthetic culture of future educators (high, medium, low) are determined. 128 respondents of the first and second years of the faculty of preschool education of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (by consent) took part in the pedagogical research. The control group consisted of 66 people, and the experimental group – 62 people. Obtaining mostly low and medium levels of formation of aesthetic culture of future educators at the ascertaining stage of the pedagogical experiment confirmed the relevance of the theoretical justification and development of technology. The technology of formation of aesthetic culture of future educators was implemented at the following stages: diagnostic (pedagogical diagnostics based on observation, interviews, questionnaires, questionnaires, etc.); formative (involvement of students in the work of clubs, studios, sections, artistic and creative circles and introduction into the educational process of future educators of the developed special course “Formation of aesthetic culture of personality”); evaluation-effective (analysis of the obtained results using the methods of mathematical statistics). The effectiveness of the developed special course “Formation of aesthetic culture of personality” is proved, the main purpose of which was: formation of future educators’ ideas about the essence, content and specifics of the process of formation of aesthetic culture of personality; mastering the technology and techniques of forming the aesthetic culture of the individual in an educational environment. At the control stage of the pedagogical experiment with the help of methods of mathematical statistics the results of the research were obtained, on the basis of which the efficiency of the introduced technology of formation of aesthetic culture of future educators was proved.

Key words: aesthetic culture, future educators, university, educational process, technology, stages of realization.